

WYBRANE UWARUNKOWANIA POWODZENIA I NIEPOWODZENIA W MAŁŻEŃSTWACH

Grzegorz Krawiec

Uniwersytet Opolski, Opole

Wydział Teologiczny

grzegorz.wiktor.krawiec@gmail.com

Streszczenie

Pomimo prawnej ochrony małżeństwa i rodziny w Polsce, badacze od lat obserwują wzmożoną liczbę problemów w małżeństwach i rodzinach, do rozwodów włącznie. W artykule, przy pomocy wybranej literatury przedmiotu, przedstawiono niektóre czynniki wpływające na trwałość i kruchość małżeństwa i rodziny. Została podkreślona rola budowania więzi i bliskości między małżonkami. W podsumowaniu zaakcentowano wolę i cierpliwość jako elementy wpływające na trwałość małżeństwa i rodziny. Metodą zastosowaną przez autora do opracowania tematu artykułu jest analiza literatury zastanej.

Słowa kluczowe: małżeństwo, rodzina, przygotowanie do małżeństwa

Key words: marriage, family, preparation for marriage

1. Wstęp

Problematyka małżeństwa wzbudza zainteresowanie przedstawicieli wielu nauk, między innymi: psychologii, pedagogiki, socjologii, teologii, filozofii, prawa, ekonomii, demografii i medycyny różnych specjalności.

Zawarcie związku małżeńskiego daje początek nie tylko małżeństwu, ale i rodzinie. Małżeństwo pociąga za sobą określone skutki psychiczne, prawne, ekonomiczne i kulturowe (Bryk i in., 2011, s. 28). Małżonkowie, z mocy prawa, mają określone obowiązki i prawa wobec siebie i wobec rodziny, do których należą: obowiązek wspólnego pożycia, obowiązek wzajemnej wierności, obowiązek wzajemnej pomocy, obowiązek współdziałania dla dobra rodziny, zaspokajanie potrzeb wszystkich członków rodziny i obowiązek wspólnego rozstrzygnięcia o istotnych sprawach rodziny (Ozorowski, 1999, s. 258-259).

Naukowcy, niezależnie od swojej specjalizacji są w większości zgodni, że wzajemna miłość pełni kluczową rolę w kształtowaniu relacji w małżeństwie (Ryś, 2010, s. 22). Na podstawie analizy literatury zastanej poniżej omówiono ważniejsze czynniki, składające się na trwałość małżeństwa.

2. Problem pojęć

Wyjaśnienie pojęcia rodziny nie jest zadaniem łatwym. Termin „rodzina” wskazuje osoby pochodzące od siebie (rodzić) albo od wspólnego przodka. W szerokim znaczeniu rodzinę tworzą osoby spokrewnione ze sobą. Rodzinę tworzą małżonkowie, krewni i powinowaci. W konkretnej sytuacji pojęcie to może dotyczyć tylko rodziców i dzieci, jak i innych osób połączonych pochodzeniem od wspólnego przodka (Okoń, 1981, s. 261; Tyszka, 1979, s. 54 i 74; Adamski, 1982, s. 19 za: Smoczyński, 2014, s. 7).

Zgodnie z często przyjmowanymi definicjami rodzina to „*najważniejsza, podstawowa grupa społeczna, na której opiera się całe społeczeństwo*” (Tyszka, 1995, s. 137). Tyszka zauważa:

Rodzina stanowi integralną część każdego społeczeństwa (...) jest najważniejszą grupą społeczną (...), z którą człowiek jest ściśle związany znaczną częścią swojej osobowości i ważnymi pełnionymi przez siebie rolami społecznymi (...) jest grupą odniesienia, z którą świadomie i mocno identyfikuje się jako jej członek, współtworzy i przejmuje kulturowane w niej poglądy, postawy, obyczaje, wzory zachowania i postępowania (Tyszka, 1993, s. 695).

Kamiński rozumie rodzinę jako podstawową wspólnotę życia, przede wszystkim emocjonalną, w której „ludzie kontaktują się całą osobowością, a dom – to podpora emocjonalna, ostoja bezpieczeństwa psychicznego” (Kamiński, 1972, s. 82). Ziemska definiuje rodzinę jako małą, naturalną grupę społeczną, w której centralnymi rolami jest rola matki i ojca. Rodzina jest grupą względnie trwałą, która podlega dynamicznym przekształceniom, opartą na zastanych tradycjach społecznych oraz nowotworzonych własnych obyczajach (Ziemska, 1975, s. 36). Szczepański zwrócił uwagę, że rodzina „zapewnia człowiekowi zaspokojenie potrzeb emocjonalnych (...) jest miejscem, gdzie można wyzbyć się doznawanych upokorzeń, daje poczucie bezpieczeństwa, możliwość utrzymania równowagi, a co najważniejsze – utrzymanie integracji osobowości” (Szczepański 1972, s. 306; Pikuła, 2010, s. 45).

Socjologowie zauważają próby przededefiniowania wcześniejszych pojęć rodziny (Slany, 2002, s. 3). Niegdyś rodzinę precyzowano przez pryzmat więzi między małżonkami, rodzicami i dziećmi, pokrewieństwie i wspólnym zamieszkiwaniu. Obecne definicje socjologiczne preferują emocjonalną bliskość i dobrowolność relacji, „bez względu na instytucjonalny status więzi czy pokrewieństwo biologiczne” (Pikuła, 2010, s. 49).

Sytuacja społeczna coraz bardziej utrudnia znalezienie powszechnie przyjętych i stosowanych definicji (Gierycz, 2015, s. 69-83). Badacze pokazują zjawiska akceptacji dla nowych modeli rodziny, między innymi samotnego rodzicielstwa, rodzin weekendowych opartych o małżeństwa na odległość,

dopuszczalne są związki kohabitacyjne typu LAT (*Living Apart Together* – osobno, ale razem) (Pikuła, 2010, s. 62).

Legalne w wielu krajach alternatywy dla małżeństwa, takie jak zarejestrowane związki partnerskie, stają się coraz bardziej rozpowszechnione, a ustawodawstwa krajowe zmieniają się nadając prawa związkom niezamężnym i parom tej samej płci. Jak dotąd w niewielu państwach nastąpiła legislacyjna redefinicja pojęć „małżeństwo” i „rodzina”, której skutkiem jest ochrona prawna związków osób ze skłonnościami homoseksualnymi. Do krajów, które wprowadziły prawną ochronę związków jedнопłciowych należą: Holandia, Belgia, Szwecja, Norwegia i Hiszpania, kilka prowincji Kanady i niektóre stany USA, kilka krajów południowoamerykańskich, Australia i Nowa Zelandia oraz RPA (Breczko, 2014, s. 346). Związki osób ze skłonnościami homoseksualnymi różnią się zakresem wprowadzonych praw i obowiązków, a co za tym idzie, są różnie uregulowane prawnie. Do głównych modeli regulacji prawnych należą: model małżeński, model zarejestrowanego związku partnerskiego, model umowy cywilnoprawnej i model konkubencji (kohabitacyjny) (Breczko, 2014, s. 346).

Popularnym współcześnie modelem rodziny jest tzw. zarejestrowany model partnerski, który reguluje prawa i obowiązki podobnie do małżeństwa, nie zrównując jednak tych dwóch instytucji. Model taki funkcjonuje w Danii, Norwegii, Szwecji, Islandii, Finlandii, Niemczech i Szwajcarii (Pilch, 2009, s. 122-123).

Wiele polemik wywołuje kwestia adopcji dzieci przez pary homoseksualne. Wraz z postępującymi zmianami kulturowymi i migracjami, wyzwaniem stanowi ustalenie rozwiązań prawnych dotyczących związków poligamicznych wyznawców islamu, którzy ubiegają się o stały pobyt w Europie (Breczko, 2017, s. 97).

Na gruncie polskim toczą się dyskusje nad redefinicją małżeństwa i rodziny (Breczko, 2017, s. 335-352; Bunikowski, 2010; Bront J., Nowacka B. 2008, s. 8). W świetle obowiązującego prawa, małżeństwem jest związek kobiety i mężczyzny, a rodzina, małżeństwo, macierzyństwo i rodzicielstwo są zbliżone z tradycyjnym ich rozumieniem jako wartości, które należy chronić. Artykuł 18 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 stanowi, że „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”.

3. Wartość małżeństwa i rodziny

W opinii ponad połowy polskiego społeczeństwa, rodzina, jej dobro, harmonia i szczęście z nią związane, jest dominującą wartością. W odpowiedzi na pytanie: „Co jest dla Pana(i) najważniejszą rzeczą w życiu, co stanowi dla Pana(i) jego sens?” w 1997 roku 53% badanych, a w 2017 54% badanych wskazało rodzinę jako rzecz najważniejszą i sens życia. Na dzieci i wnuki w 1997 r. wskazało 14%, a w 2017 25% badanych. Wartości te okazały się ważniejsze niż zdrowie, praca, pieniądze. Wartości religijne rozumiane jako wiara w Boga

i zbawienie – w 1997 r. były ważne dla 6%, a w 2017 r. dla 5% badanych (Feliksiak, 2017, s. 5). Z analizy przytoczonych wyników badań wynika, że dla ponad połowy badanych bardzo ważna jest rodzina, a Bóg i zbawienie przestają mieć znaczenie.

Mając na uwadze powyższe wyniki badań, można wysunąć hipotezę, że relacja z Bogiem połączona z praktykami religijnymi ma wpływ na trwałość małżeństwa i rodziny.

Mimo deklaracji, że rodzina jest ważna (a nawet stanowi sens życia) od lat dziewięćdziesiątych XX w. obserwuje się w Polsce wzrost liczby rozwodów. Decyzje o rozwodzie częściej podejmują osoby z niższym wykształceniem. Wcześniej natomiast rozwodziły się częściej osoby z wykształceniem średnim i wyższym (Fundacja Mamy i Taty, 2011, s. 11). Wskaźniki demograficzne podają rosnące liczby rozwodów w Polsce; od roku 2005 ich liczba wzrosła do ponad 63 tysięcy rocznie. W roku 2016 około 33% małżeństw zakończyło się rozwodem (GUS, 2017, s. 190-191), z czego rozwiodło się 24% mieszkańców miast i 9% mieszkańców wsi (GUS, 2017, s. 238). W miastach powyżej 500 tysięcy mieszkańców odsetek rozwodów sięga nawet 40% (Fundacja Mamy i Taty, 2011, s. 11). 2/3 rozwodów odbywa się z powództwa żony (GUS, 2017, s. 242).

4. Atrakcyjność małżeństwa

Rodzina jest podstawowym elementem życia społecznego, lecz mimo to socjologowie odnotowują osłabienie więzi małżeńsko-rodzinnych, a także głęboki kryzys demograficzny. Dane statystyczne wykazują wysoką i wzrastającą liczbę rozwodów, a także niechęć do tworzenia trwałych związków (GUS, 2017, s. 70-72).

Małżeństwo dla wielu przestaje być atrakcyjne. We współczesnych społeczeństwach coraz bardziej narasta tendencja do uznawania małżeństwa jako jednego z wielu możliwych stylów życia. Zamiast inwestować czas, siły i pieniądze w małżeństwo i rodzinę, coraz więcej ludzi wybiera inwestowanie w siebie, ważna staje się kariera, chwilowa przyjemność, subiektywne poczucie szczęścia i spełnienia (Żurek, 2010, s. 93).

Do przyczyn rozwodów, które podaje *Rocznik demograficzny* na rok 2017 należą:

- niedochowanie wierności;
- nadużywanie alkoholu;
- naganny stosunek do członków rodziny;
- trudności mieszkaniowe;
- nieporozumienia na tle finansowym;
- niezgodność charakterów;
- niedobór seksualny;
- dłuższa nieobecność;
- różnice światopoglądowe;
- inne (GUS, 2017, s. 244).

Wgłębiając się w problematykę małżeństwa i rodziny, zauważamy, że małżeństw skłóconych i niezadowolonych, choć trwałych, jest jednak więcej. Choć nie da się ująć tego statystycznie, można powiedzieć, że wiele zawieranych małżeństw po pewnym czasie okazuje się w subiektywnym odczuciu nieudanymi. O trwałości i zgodzie w małżeństwie często decyduje subiektywne spełnienie. Np. posiadanie własnego mieszkania dla wielu uważane jest za czynnik tworzący szczęście (Braun-Gałkowska, 1976; Matysiak, 2011), a jednak można spotkać małżeństwa szczęśliwe, nieposiadające własnego mieszkania. Przeciwnie, wiele małżeństw, które z zewnątrz oceniane są pozytywnie ze względu na posiadane dobre warunki materialne, własne mieszkanie i podobne zainteresowania, itd., w subiektywnych odczuciach nie są szczęśliwe. Ta subiektywna ocena decyduje często o samopoczuciu, rzutuje na atmosferę rodziny i sytuacje dzieci (Ziemska, 1989, s. 12-17). Subiektywna ocena decyduje o tym, czy małżeństwo będzie dalej istnieć.

5. Uwarunkowania powodzenia w małżeństwach

Ważnym elementem szczęścia małżeńskiego i wynikającej z niego satysfakcji jest miłość małżeńska, która jest rzeczywistością dynamiczną i podlegającą licznym przeobrażeniom. Relacja między małżonkami zależy od ich stopnia dojrzałości osobowej, równowagi emocjonalnej małżonków, wrażliwości na innych ludzi i od różnych wydarzeń w czasie trwania małżeństwa, np. urodzenie dzieci i ich dorastanie (Wojciszke, 2014).

Rozwój miłości małżeńskiej dokonuje się przez świadome zaangażowanie małżonków i wymaga przechodzenia od postawy *biorycy* do postawy *dawcy*, miłość jest umacniana postawami altruistycznymi, bezinteresownymi, pełnymi wrażliwości na potrzeby drugiej osoby. Miłość małżeńska wymaga pielęgnacji i wspólnej aktywności i działań, nie tylko w związku z wychowaniem dzieci (Braun-Gałkowska, 1987).

Miłość małżeńska, według Jana Pawła II, „ma swoje korzenie w naturalnym uzupełnianiu się mężczyzny i kobiety, powinna być wzmacniana przez osobistą wolę dzielenia całego programu życia, tego, co mają i tego czym są”. Miłość małżeńska, powinna być nieodwołalna, trwała, wierna i wyłączna, a przy tym otwarta na życie (Jan Paweł II, 1981, 19 i 29).

Badacze rodziny są zdania, że miłość między małżonkami powinna się rozwijać przez całe życie. Jeśli miłość odpowiednia do zawarcia małżeństwa nie będzie się rozwijać, będzie ulegać regresji i stanie się niewystarczająca aby przetrwać. Z biegiem lat słabnie intensywność przeżywania emocji z nią związanych i zmieniają się formy jej wyrażania (Półtawska, 2010a, s. 14-21). W każdym wieku i na każdym etapie małżeństwa warto mobilizować się do wyrażania miłości i aktywnej troski o współmałżonka (Chapman, 2014), gdyż to od zaangażowania męża i żony zależy szczęście w małżeństwie, które rzutuje na zadowolenie z rodziny, satysfakcji z całego życia, a zwłaszcza na wychowanie dzieci (Gosztyła, 2010, s. 76).

5.1. Przed ślubem

Bardzo ważne jest, aby kobieta i mężczyzna, którzy planują zawrzeć związek małżeński mieli świadomość pewnych istotnych uwarunkowań, realnie wpływających na przyszłe powodzenie ich małżeństwa.

Osoby, które planują rozpocząć wspólne życie małżeńskie powinni stwarzać sobie okazje do wzajemnego poznawania się. Niebagatelną rolę stanowią temperamenty obu osób i związane z nimi cechy charakteru, umiejętności społeczne, otwartość na siebie, na najbliższych i inne osoby. Kluczowe jest poznanie przyzwyczajęń, a nawet nałogów osoby, z którą planuje się wejść w związek małżeński. Doświadczenie uczy, że warto na początku relacji ustalić hierarchie wartości (Bukalski, 2016, s. 247-262) i wyobrażeń dotyczących przyszłego związku, pełnionych ról w małżeństwie i ról rodzicielskich. Ważna w relacjach jest wzajemna atmosfera szacunku i szczerości, by jak najlepiej się poznać, odkryć punkty wspólne i różnice, by jak najbardziej świadomie wybrać towarzysza na wspólne przyszłe życie i pełnienie ról męża i żony, ojca i matki.

W relacjach między kobietami i mężczyznami jednymi z ważniejszych czynników odpowiedzialnych za poczucie szczęścia w związkach są empatia i komunikacja (Kornaszewska-Polak, 2013, s. 102). W kształtującej się relacji między kobietą i mężczyzną rozwijają się więzi, w których, poza wzajemnym upodobnieniem się do siebie, zarysowują się coraz bardziej widoczne różnice (Puć, 2013, s. 16). Najpełniejszym wyrazem więzi uczuciowej partnerów jest ich skuteczne komunikowanie się, które gwarantuje w perspektywie czasu stabilność relacji małżeńskiej.

Warunkiem prawidłowej komunikacji jest jasność przekazu – precyzyjne, jednoznaczne i zrozumiałe dla rozmówcy wyrażanie myśli, zarówno w formie werbalnej, jak i niewerbalnej, zdolność słuchania, a także otwartość związana z ujawnianiem przeżywanych uczuć, przeżyć, potrzeb, postaw, przekonań (Harwas-Napierała, 2006, s. 62).

Dobra komunikacja na głębokim poziomie jest jednym z najbardziej fundamentalnych wymagań bycia właściwą osobą dla współmałżonka (Kornaszewska-Polak, 2013, s. 102). Otwarta i głęboka komunikacja w związku jest szczególnie istotna dla kobiet – co nie zaskakuje psychologów, obserwujących znaczne różnice, jakie występują u kobiet i mężczyzn w obrębie przeżywania emocji, rozumienia rzeczywistości, sposobów działania i reagowania, przeżywania seksualności i zaspokajania elementarnych potrzeb psychicznych (Plopa, 2007, s. 117-119).

Wyznacznikiem dojrzałej osobowości jest umiejętność budowania i utrzymywania bliskich więzi międzyludzkich, relacji miłości i przyjaźni, które cechuje życzliwość, okazywanie przywiązania, empatia, akceptacja powiązana z umiejętnością tolerowania pewnych wad (Tykarski, 2018, s. 119). Kandydat do małżeństwa powinien mieć umiejętność tworzenia bliskich relacji z otoczeniem. Z kolei niechęć i niezdolność do nawiązywania takich relacji, życia towarzyskiego, jest oznaką niedojrzałości psychicznej i może zastanawiać. Zdolność do

nawiązywania bliskich, głębokich uczuciowych więzi z innymi jest koniecznym warunkiem do tworzenia różnego rodzaju wspólnot, przede wszystkim wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej (Wolicki, 2000, s. 28).

Na poczucie szczęścia w małżeństwie ma wpływ podobieństwo cech psychicznych. Szczególnie istotnymi cechami mającymi wpływ na wspólne życie jest wysoki stopień empatii, zdolność do refleksji nad sobą i sytuacjami, które przynosi życie, zdolność krytycznego myślenia, podobieństwo postaw, między innymi religijnych, wspólne zaangażowanie w zainteresowania i aspiracje. Jedności małżeńskiej sprzyja również podobny poziom inteligencji i wykształcenia. Powyższe elementy łączą przyszłego męża i żonę, a są o tyle ważne, że ułatwiają komunikację i pomagają w pełnieniu ról w rodzinie.

Wybór małżonka jest jedną z najtrudniejszych i najbardziej odpowiedzialnych decyzji. Analizując kryteria doboru partnera życiowego zwraca się uwagę na podobieństwo, którym kieruje się dana osoba dokonując wyboru. Dla wielu osób bardzo ważne jest podobieństwo społeczno-kulturowe i podobieństwo charakterów. Czynnikiem o dużym znaczeniu jest przede wszystkim: atrakcyjność fizyczna, warstwa społeczna, pozycja społeczna i sytuacja materialna, wyznanie, oczekiwania satysfakcji seksualnej, wiek, akceptacja wyboru przez rodziców, narodowość i rasa, wykształcenie i zdrowie. Właściwą motywacją do zawarcia związku małżeńskiego jest wzajemna miłość, którą cechuje wierność, zaufanie, wyrozumiałość, czułość i bezinteresowność. Niestety, często motywacją do ślubu bywają czynniki, które nie pomagają w budowaniu więzi: bezkrytyczne zakochanie się, nieplanowana ciąża, związek z litości lub jako ucieczka przed samotnością (Ryś, 1999, s. 41-49).

Pozytywnie wpływa na przyszłe szczęście małżeńskie sytuacja, gdy osoby decydujące się na małżeństwo mają wysokie oczekiwania wobec siebie i współmałżonka. Ważne jest, by oczekiwania były realne do spełnienia. Oczekiwania, które są możliwe do realizacji wzmacniają motywację, zachęcają do działania na rzecz związku, a w sytuacjach trudnych są motywacją do rozwiązywania problemów (Lachowska, Ulfik-Jaworska, 2006, s. 1107-1108).

5.2. Po ślubie

Relacja małżeńska wymaga wzajemnego zaangażowania w budowaniu jedności, nigdy nie jest doskonała i gotowa, ciągle wymaga dopracowywania, uzgodnień, kompromisów i przebaczenia. W rozwoju wspólnoty małżeńskiej duże znaczenie mają cechy męża i żony. Sprzyjają takie cechy charakteru jak: refleksyjność, zrównoważenie emocjonalne, wytrwałość, zdolność do empatii, aktywność. Natomiast zagrożeniem dla jedności małżeńskiej jest egocentryzm, pasywność i neurotyczność (Lachowska, Ulfik-Jaworska, 2006, s. 1108).

Umiejętność komunikacji w małżeństwie jest czynnikiem różnicującym osoby zadowolone i niezadowolone. Osoby usatysfakcjonowane charakteryzuje dobra komunikacja, która przyczynia się do zaspokojenia potrzeb emocjonalnych małżonków. Warunkiem dobrej i prawidłowej komunikacji w małżeństwie jest jasność przekazu – precyzyjne, jednoznaczne i zrozumiałe dla rozmówcy

wyrażanie myśli, w formie werbalnej, jak i niewerbalnej, umiejętność aktywnego i uważnego słuchania współmałżonka i okazywanie zrozumienia, a także otwartość w ujawnianiu przeżywanych uczuć, którym sprzyjają czule gesty, słowa, wyrazy uznania, drobne upominki (Harwas-Napierała, 2006, s. 62).

Poczuciu szczęścia w małżeństwie sprzyja wzajemna informacja o sprawach dla małżonków ważnych. Na przykład kobieta powinna wprost informować męża o swoich potrzebach, nie czekając aż mąż się domyśli jej pragnień. Jeśli kobieta o nic nie prosi, mężczyzna często sądzi, że dał jej już wszystko, czego potrzebowała (Pulikowski, 2008, s. 19).

Zrozumiałe dla obu stron przekazywanie informacji pozwala na poznanie swoich motywacji i punktu widzenia, pogłębia bliskość i wzajemne kontakty. Przeciwnie, nieujawnianie przed innymi własnego „ja” zwiększa wzajemny dystans. Brak umiejętności komunikacyjnych wpływa na jakość życia i tworzenia związków z innymi oraz koordynację działań (Golka, 2008, s. 4). Zagrożające dla małżeństwa są również tzw. „ciche dni”, wzajemne obwinianie się, krytykowanie i ośmieszanie współmałżonka.

Rozwiązywaniu konfliktów, poza prawidłową komunikacją (Józefik, Janusz, de Barbaro, 2012, s. 860), służy zdolność przebaczenia i przeproszenia, przyznawania się do popełnionych błędów i uznawania racji drugiej osoby. Konflikty są okazją do głębszego zrozumienia problemów i tworzenia dojrzszych relacji, w której wzrasta poczucie bliskości, bezpieczeństwa i zrozumienia, pogłębia się również zaufanie. Negatywny wpływ na małżeństwo mają konflikty prowadzące do zachowań agresywnych. Szkodliwe dla małżeństwa jest również nierozwiązywanie sytuacji trudnych lub powierzchowne załagodzenia. Ujemny wpływ na trwałość związku ma także angażowanie osób trzecich w sytuacje konfliktowe w małżeństwie.

Ważnym elementem w małżeństwie jest współżycie płciowe. Na niższym poziomie jest potrzebą rozładowania napięcia seksualnego i doświadczania doznań zmysłowych. Ta forma współżycia jest powierzchowna i dominuje w niej pragnienie zaspokojenia własnych potrzeb. Na wyższym poziomie na pierwszy plan wychodzą potrzeby psychiczne, współżycie staje się wyrazem miłości, umocnieniem więzi i komunikacji, zaspokajają potrzeby psychiczne (m.in. miłości, więzi, poczucia własnej wartości, potwierdzenia swojej męskości i kobiecości). Udane życie seksualne wymaga wiedzy o odmiennościach kobiety i mężczyzny w rozwoju i wrażliwości psychoseksualnej, umiejętności szczerego i otwartego dialogu o wzajemnych potrzebach i oczekiwaniach. Prawidłowa realizacja pożycia seksualnego w małżeństwie ma wpływ na poczucie szczęścia i pragnienie otwarcia na macierzyństwo i ojcostwo. Właściwe współżycie płciowe w małżeństwie nigdy nie jest okazją do wywierania presji na małżonku i nie ma cienia manipulacji nim (Lachowska, Ulfik-Jaworska, 2006, s. 1109).

Gdy małżonkowie dbają o swoje potrzeby psychiczne, wytwarza się atmosfera bezpieczeństwa i akceptacji, która sprzyja budowaniu wspólnoty, rozwijania przyjaźni, czułości, opiekuńczości, szacunku, uznania i doceniania siebie nawzajem. Każda osoba, która wkracza w małżeństwo, ma nieco inną hierarchię potrzeb i oczekiwań, np. potrzeba miłości u kobiety wyraża się głównie

w pragnieniu bliskości, czułości i wrażliwości emocjonalnej; z kolei mężczyźni częściej dążą do kontaktu fizycznego.

Harmonii w małżeństwie służy wspólnie realizowany system wartości, który warto jak najwcześniej ustalić, najlepiej już w pierwszym okresie poznawania się, szczególnie w zakresie wartości najważniejszych. Wpływa to korzystnie na wzmocnienie więzi małżeńskiej, pozwala przetrwać kryzysy i umacnia poczucie zadowolenia ze związku. Dzięki zgodnej preferencji wartości religijnych i społecznych pojawia się altruizm, małżonkowie potrafią często zrezygnować z własnej korzyści na rzecz innych ludzi (Oleś, 2012, s. 251).

W badaniach przeprowadzonych przez Brudek i Lachowską stwierdzono, że im większą rolę odgrywa religijność w życiu zarówno mężów, jak i żon, tym większa satysfakcja z małżeństwa i większa satysfakcja z bliskiej relacji, mniejsze rozczarowanie z małżeństwa, wyższe poczucie realizacji siebie w małżeństwie i większa zgodność w realizacji celów małżeńskich i rodzinnych (Brudek, Lachowska, 2014, s. 128). Tokarski zauważa, że religijność nie ogranicza się do modlitwy i pogłębiania wiary, ale w istotny sposób wiąże się z nastawieniem „ku ludziom” (Tokarski, 2006, s. 147-178), co jest nieodłączną cechą zaangażowania religijnego.

Dojrzała relacja z Bogiem dopomaga w budowaniu dobrych relacji z ludźmi (Bukalski, 2016, s. 248; Krok, 2009, s. 178), uczy doceniać wartość drugiego człowieka i szanować go, co znajduje odzwierciedlenie w wynikach badań Jarosza, odwołujących się do powiązań relacji interpersonalnych z relacją do Boga. Autor opisując wyniki badań stwierdza, że osoby o dojrzałej religijności okazują brak wrogości i agresji wobec partnerów, mają też liczne i bliskie relacje z ludźmi, wykazują się opiekuńczością, udzielają adekwatnego wsparcia i są świadomi powiązań społecznych (Jarosz, 2006, s. 251-270; Suchodolska, Gosztyła, 2010, s. 23-40).

Dojrzała religijność wzmacnia miłość i więzy duchowe, pomaga budować wspólną wizję życia i nadaje życiu sens. Osobom religijnym, bardziej niż innym, zależy na budowaniu jedności i trwałego małżeństwa. Seligman, Walkier i Rosenshan stwierdzili na podstawie swoich badań, że zapobieganiu depresji u kobiet sprzyjają: zaangażowanie religijne, podjęcie pracy zawodowej i pozostawanie w intymnym związku z małżonkiem (Seligman, Walkier i Rosenshan, 2003, s. 283). Zaobserwowano również, że podobieństwo w zakresie postaw i działań wpływa na podwyższenie wzajemnej atrakcyjności i większe zaangażowanie uczuciowe (Ryś, 1999, s. 41-49).

W związku małżeńskim kobieta i mężczyzna przyjmują na siebie nowe role społeczne – męża i żony, które mogą być realizowane na różne sposoby. W modelu tradycyjnym to przede wszystkim kobieta oddaje swój czas wychowaniu dzieci, prowadzi gospodarstwo domowe, a mężczyzna dostarcza środków materialnych do utrzymania rodziny. Model niezależności kładzie akcent na wartość, jaką dla małżonków jest ich osobisty rozwój, nawet kosztem zobowiązań wypływających z ról męża i żony, ojca i matki. Z kolei współzależność relacji małżeńskiej sprawia, że małżonkowie wymieniają się pełnionymi obowiązkami lub wykonują je wspólnie, mogą na sobie polegać, udzielają sobie wsparcia emocjonalnego

i materialnego. Współcześnie lansowanym modelem jest partnerstwo, w którym małżonkowie w równy sposób angażują się w prace domowe i opiekę nad dziećmi, co wiąże się często z większą satysfakcją z małżeństwa (Lachowska, Ulfik-Jaworska, 2006, s. 1110).

Aktualnie kobiety częściej niż kiedyś podejmują pracę poza domem co negatywnie wpływa na poczucie szczęścia w rodzinie, do czego prowadzi przemęczenie i trudności w łączeniu pracy zawodowej z obowiązkami domowymi. Warto mieć na uwadze, że właściwy model rodziny wpływa nie tylko na subiektywne poczucie szczęścia, ale i na trwałość związku i wychowanie młodego pokolenia. Możliwe trudności dobitnie wskazują na potrzebę ciągłego wysiłku i starań w budowaniu właściwej relacji, która nie jest stanem, ale ciągłym procesem (Póltawska, 2000b).

Poważnym wyzwaniem, zwłaszcza dla młodych małżonków, jest dbałość o jasne i wyraźne wyznaczenie granic między nimi a innymi ludźmi. Aby relacja małżeńska mogła się rozwijać, potrzebują własnej przestrzeni, powinni czuć się parą i jako para być traktowani przez innych, przy tym sami powinni szanować swoją odrębność i odmienność. Zbyt duże związanie emocjonalne z rodzicami często utrudnia małżonkom pełną lojalność i wierność wobec siebie (Braun-Gałkowska, 1987, s. 39).

6. Wiąż małżeńska

Podstawą prawidłowego funkcjonowania małżeństwa jest silna i trwała więź małżonków. „Wiąż małżeńska jest podstawowym elementem scalającym małżeństwo, warunkiem zdrowia psychicznego małżonków i ich pełnego funkcjonowania w społeczeństwie i w świecie” (Ryś, 1999, s. 58).

Niezmiernie ważnym elementem więzi między małżonkami są ich wzajemne osobowe relacje, wspólne pasje, życiowe cele, zobowiązania związane z zaspokajaniem potrzeb ekonomicznych, społecznych, psychologicznych i zawodowych. Obecność elementów tworzących więzi jest najbardziej optymalna dla więzi małżeńskiej, natomiast brak którejkolwiek prowadzi do braku spójności i poczucia szczęścia (Ryś, 1999, s. 58).

Psychologowie utrzymują, że rozwój więzi wypracowuje się przez wartości intelektualne, estetyczne, religijne, allocentryzm (Bryk i in., 2011, s. 30), rozumiany jako przyjmowanie perspektywy patrzenia drugiego człowieka (Łobocki, 2003, s. 98). Autorzy zaznaczają, że system wartości, który zawiera wartość naczelną, skutecznie poprawia jakość relacji i powiększa spójność. Inaczej brak wartości naczelnej zmniejsza poczucie szczęścia i spójności (Bryk i in., 2011, s. 30).

Badacze rodziny wskazują na czynniki konieczne dla wspólnoty więzi, należą do nich:

- wzajemne okazywanie sobie uczuć,
- seksualny kontakt,
- emocjonalna zależność między małżonkami,
- zgodność, jeśli chodzi o temperament i cechy osobowościowe,

- wspólne cele, zainteresowania,
- chęć aktywnego uczestniczenia w życiu domowym,
- wiara w trwałość małżeństwa,
- wspólne podejmowanie decyzji (Bryk i in., 2011, s. 31).

Prawidłowa więź między małżonkami tworzy się w kontakcie osobowym na wielu płaszczyznach, co prowadzi do powstawania wrażliwości emocjonalnej, delikatności, życzliwego zainteresowania, wspólnego przeżywania radości i przykrości, rozumienia siebie nawzajem, współdziałania w celu realizacji wspólnych ideałów i wartości.

7. Wzajemne oddziaływania

Zachowanie jednego małżonka wpływa na zachowanie drugiego, co modyfikuje zachowanie pierwszej osoby. Obustronne oddziaływania wiążą się z wzajemnością, tym samym wzmacniają się i prowadzą do coraz większej więzi (Bryk i in., 2011, s. 31).

W małżeństwach zadowolonych z dobrej więzi żona okazuje mężowi zainteresowanie, szacunek, bliskość i przywiązanie; mąż czuje się doceniony chętnie przebywa w towarzystwie żony, wyraża swoją miłość, bierze udział w obowiązkach domowych i angażuje się w wychowanie dzieci; żona z kolei ma poczucie wsparcia ze strony męża, jest spokojna i pogodna.

Gdy więź się osłabia, następuje dezintegracja. Żona przeżywa frustracje z powodu niezaspokojenia potrzeby miłości i bliskości z mężem, rośnie jej niepokój i koncentracja na sobie, wobec męża zdradza emocjonalne i seksualne odrzucenie lub (i) złość; mąż czuje się odtrącony i niedoceniony, wzrasta jego niepokój i żal do żony, unika jej towarzystwa i częściej przebywa poza domem. Gdy żona nie odczuwa wsparcia ze strony męża, jest przemęczona nadmiarem obowiązków domowych (zawodowych) i wychowawczych, czuje się osamotniona i wyraża coraz silniejszą niechęć i złość do męża (Lachowska, Ulfik-Jaworska, 2006, s. 1107).

Dzięki badaniom obejmującym wzajemne odniesienia do siebie małżonków, wyodrębniono trzy rodzaje bliskości: emocjonalnej, poznawczej i działaniowej (Ryś, 2004, s. 58).

Bliskość emocjonalna w małżeństwie jest powiązana w dużym stopniu z empatią. Bliskość międzyosobowa nie jest możliwa do zaistnienia bez zdolności wczuwania się w sytuację drugiego człowieka. Bliskość ta pogłębia się w kontaktach, które stają się „odnalezieniem wspólnego kodu” ułatwiającego postrzeganie świata i orientację w otoczeniu. W rozwoju tej bliskości ważna jest otwartość na innych i komunikowanie własnych uczuć, tak pozytywnych jak i negatywnych. Stałe podejmowanie rozmowy wpływa na jakość więzi małżeńskiej i rodzinnej. Zanikanie dialogu jest wskaźnikiem narastającej obcości. W bliskości emocjonalnej osoby ujawniają siebie, kształtuje się zaufanie i dyskrecja (Ryś, 2004, s. 59).

Bliskość intelektualna ma charakter dążenia do wymiany doświadczeń, spostrzeżeń i refleksji, angażuje uczucia, słowa i działania. Niezwykle ważny jest stały i otwarty dialog i traktowanie małżonka jako osobę równą sobie, jako kogoś ważnego i wartościowego, mającego własne cele i potrzeby. Prawidłowa komunikacja sprzyja dojrzałym reakcjom i przeciwdziała powstawaniu nieporozumień. Wzrost bliskości prowadzi do kształtowania wspólnych zainteresowań, poglądów na wiele dziedzin życia (Ryś, 2004, s. 59).

Bliskość działaniowa obejmuje wspólne dążenia, odpowiedzialność za działania i pokonywanie trudności. Wspólne działania są nieodłącznie związane z realizacją celów jakie stawia małżeństwo. Współdziałanie rozwija i umacnia przyjaźń, pomaga w osiągnięciu zadowolenia w związku. Istotną rolę w kształtowaniu bliskości odgrywają wspólne wartości i cele (Ryś, 2004, s. 60). Ważnym czynnikiem we wspólnym działaniu jest odpowiedni podział ról (Liberska, Matuszewska, 2001, s. 13-28). Im bardziej małżonkowie są zadowoleni ze spełnianych przez siebie zadań, tym łatwiej potrafią się uzupełniać i sobie służyć.

Na podstawie badań nad bliskością w małżeństwach wyodrębniono małżeństwa o wysokiej jakości związku, czyli o głębokiej bliskości. Małżeństwa te w momentach konfliktu potrafią oddzielić osobę od jej zachowania, dlatego też nigdy nie jest negowana wartość osoby (ani własnej ani współmałżonka), nawet przy braku zgodności druga strona jest traktowana po przyjacielsku. Konflikty dotyczą faktów i aktualnych zagadnień, są rozwiązywane wspólnie, z szacunkiem dla uczuć małżonka, jego poglądów i zaraz po ich pojawieniu się. Nieporozumienia tak podejmowane prowadzą do budowania większej jedności w związku.

W badaniach wyodrębniono również małżeństwa o niskim poziomie jakości związku. W chwilach napięć dochodzi do negowania wartości osoby, prawdziwe uczucia są skrywane aż do gwałtownych, nagłych wybuchów. W kłótniach natomiast małżonkowie wracają do dawno minionych wydarzeń i wplatają dawne bolesne wydarzenia w teraźniejszość. Spory tego typu ranią i wywołują poczucie krzywdy. Mogą też wpływać na głębszą dezintegrację, zniszczenie i rozpad związku (Ryś, 2004, s. 66).

8. Podsumowanie

Zasadniczym warunkiem udanego życia małżeńskiego jest dobra wola i cierpliwość męża i żony, które mogą złagodzić różnorodne braki w wychowaniu i cechach charakteru. Wzajemna wola do okazywania sobie życzliwości buduje więź, bliskość i przyjaźń między małżonkami, w wyniku której rodzi się służba wobec siebie i wobec innych ludzi, w codziennych sytuacjach. Stała wola do okazywania sobie miłości, nawet gdy czasami brakuje pozytywnych uczuć, jest formą szczególnie cennej wierności i budowania poczucia bezpieczeństwa stanowiącą szansę na trwałe i szczęśliwe małżeństwo i rodzinę.

Bibliografia:

- Braun-Gałkowska, M. (1976). Psychospołeczne uwarunkowania powodzenia małżeństwa. *Rocznik Nauk Społecznych* 4: 209-236.
- Braun-Gałkowska, M. (1987). *Psychologia domowa (Małżeństwo – dzieci – rodzina)*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Breczko, A. (2014). O potrzebie redefinicji pojęć „małżeństwo” i „rodzina” we współczesnym pluralistycznym świecie. Rozważania w kontekście związków partnerskich. *Miscellanea Historico-Iuridica*, 12(2): 346.
- Breczko, A. (2017). Tradycyjne paradygmaty prawa rodzinnego w dobie rewolucji biotechnologicznej. *Białostockie Studia Prawnicze* 22(3): 89-106.
- Bront, J., Nowacka, B. (2008). *Różnorodność związków małżeńskich na świecie*. Krynica Morska: Wydawnictwo Laterna.
- Brudek, P., Lachowska, B. (2014). Religijny system znaczeń a jakość relacji małżeńskiej na poziomie ogólnym oraz poziomie pary. W: Skrzypińska, K., Grzymała-Moszczyńska, H., Jarosz, M., (red.), *Nauka wobec religijności i duchowości człowieka* (ss. 117-134). Lublin: KUL.
- Bryk, M., Gala, M., Kamińska, B., Plasota, M., Sęk, E. (2011). Rozwój więzi i miłości małżeńskiej. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio* 7(3): 28.
- Bukalski, S. (2016). Religijność jako kryterium jakości narzeczeństwa i małżeństwa. *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 23: 247-262.
- Bunikowski, D. (2010). *Podstawowe kontrowersje dotyczące ingerencji prawa w sferę moralności*. Toruń: UMK.
- Chapman, G. (2014). *5 języków miłości*. Kraków: Esprit
- Feliksiak, M. (2017). *Sens życia – wczoraj i dziś*. Komunikat z badań nr 41/2017, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa.
- Fundacja Mamy i Taty (2011). *Rozwód? Przemyśl to. Rozwody w Polsce i na świecie*. Warszawa.
- Gierycz, M. (2015). Unii Europejskiej (re)definicja małżeństwa i rodziny. Antropologiczne i polityczne znaczenie w kontekście starzenia się Europy. *Annales Univesitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin – Polonia, sectio K* 22(2): 69-83.
- Główny Urząd Statystyczny (2017). *Rocznik demograficzny 2017*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Golka, M. (2008). *Bariery w komunikacji i społeczeństwie (dez)informacyjne*. Warszawa: PWN.
- Gosztyła, T. (2010). *Rodzinne uwarunkowania dojrzałej religijności młodzieży*. Lublin: KUL.
- Harwas-Napierała, B. (2006). *Komunikowanie interpersonalne w rodzinie*. Poznań: UAM.
- Jan Paweł II (1981). *Familiaris Consortio*.
- Jarosz, M. (2006). Relacja do Boga w psychologii religii. W: S. Głaz (red.), *Podstawowe zagadnienia psychologii religii* (ss. 251-270). Kraków: WAM.
- Józefik, B., Janusz, B., de Barbaro, B. (2012). Koncepcja dialogowego Ja – założenia teoretyczne. *Psychiatria Polska* 44(5): 857-865.

- Kamiński, A. (1972). *Funkcje pedagogiki społecznej*. Warszawa: PWN.
- Kornaszewska-Polak, M. (2013). Style komunikowania się kobiet i mężczyzn a sytuacje trudne. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio* 14(2): 102-121.
- Krok, D. (2009). *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*. Opole: WT UO.
- Lachowska, B., Ulfik-Jaworska, I. (2006). Małżeństwo w naukach społecznych. W: *Encyklopedia Katolicka*, t. XI (s. 1107). Lublin: KUL.
- Liberska, H., Matuszewska, M. (2001). Wybrane psychologiczno-społeczne mechanizmy funkcjonowania małżeństwa. W: Liberska, H., Matuszewska, M. (red.), *Małżeństwo: męskość, kobiecość, miłość, konflikt* (ss. 13-28). Poznań: wyd. Fundacji Humaniora.
- Łobocki, M. (2003). *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, T.1, A-F. Warszawa: wyd. Żak.
- Matysiak, A. (2011). Posiadanie własnego mieszkania a rodzicielstwo w Polsce. *Studia demograficzne* 1(159): 37-55.
- Okoń, W. (1981). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN.
- Oleś, P.K. (2012). *Psychologia człowieka dorosłego*. Warszawa: PWN.
- Ozorowski, M. (red.) (1999). *Słownik Małżeństwa i Rodziny*. Warszawa-Łomianki: Wyd. ATK.
- Pikuła, N. (2010). *Aktualna sytuacja i tendencja zmian w rodzinie XXI wieku*. W: Błasiak, A., Dybowska, E. (red.), *Wybrane zagadnienia pedagogiki rodziny* (ss. 43-70). Kraków: WAM.
- Pilch, P. (2009). Modele regulacji prawnych dotyczących związków partnerskich obowiązujące w krajach europejskich – rys historyczny. W: Wieruszewski, R., Wyrzykowski, M. (red.), *Orientacja seksualna i tożsamość płciowa. Aspekty prawne i społeczne* (ss. 49-82). Warszawa: Instytut Wydawniczy EuroPrawo.
- Plopa, M. (2007). *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Póltawska, W. (2010a). Miłość małżeńska jako zadanie całego życia. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio* 4(4)2010, s. 14-21.
- Póltawska, W. (2010b). *Przygotowanie do małżeństwa*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Puć, A. (2013). Różnice między kobietami a mężczyznami. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio* 2(14): 16-27.
- Pulikowski, J. (2008). *Ewa czuje inaczej*. Poznań: Wydawnictwo Jeruzolima.
- Ryś, M. (1999). *Psychologia małżeństwa w zarysie*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN.
- Ryś, M. (2004). Jakość związku małżeńskiego a poziom bliskości małżonków i sposoby rozwiązywania przez nich konfliktów. *Studia Psychologica* 5: 57-67.
- Ryś, M. (2010). Miłość jako psychologiczna podstawa wspólnoty małżeńskiej. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio* 4(4): 22-30.
- Seligman, M., Walkier, E., Rosenshan D. (2003). *Psychopatologia*. Poznań: Zysk i S-ka.

- Slany, K. (2002). Definicje pojęć „małżeństwo” i „rodzina” w obliczu pojawienia się alternatywnych form życia małżeńsko-rodzinnego, *Małżeństwo i Rodzina* 4: 3-8.
- Smoczyński, T. (2014). *Prawo rodzinne i opiekuńcze. System Prawa Prywatnego*, tom 11. Wyd. II. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck i Instytut Nauk Prawnych PAN.
- Suchodolska, A., Gosztyła, T. (2010). Personalność relacji religijnej narzeczonych a jakość ich wzajemnej komunikacji interpersonalnej. *Studia z Psychologii w KUL* 16: 23-40.
- Tokarski, S. (2006), *Dojrzałość religijna*. W: S. Głaz (red.), *Podstawowe zagadnienia psychologii religii* (ss. 147-178). Kraków: WAM.
- Tykowski, S. (2018). Znaczenie posiadania dojrzałej osobowości u osób przygotowujących się do małżeństwa – szkic psychologiczny z uwzględnieniem wątku pastoralnego. *Teologia i Człowiek* 41(1): 117-136.
- Tyska, Z. (1993). *Rodzina*. W: W. Pomykała (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa: Wydawnictwo Innowacja.
- Tyska, Z. (1995). Rodzina w świecie współczesnym – jej znaczenie dla jednostki i społeczeństwa. W: T. Pilch, I. Leparczyk (red.), *Pedagogika Społeczna* (ss. 137-154). Warszawa: wyd. Żak.
- Wojciszke, B. (2014). *Psychologia miłości*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Wolicki, M. (2000). *Dojrzała osobowość. Dojrzałe sumienie*. Wrocław: Wydawnictwo TUM.
- Ziemska, M. (1975). *Rodzina a osobowość*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Ziemska, M. (1989). Sytuacja rodziny po rozwodzie i jej konsekwencje wychowawcze. *Problemy rodziny* 28(2): 12-17.
- Żurek, A. (2010). Atrakcyjność instytucji małżeństwa we współczesnych społeczeństwach. *Roczniki Socjologii Rodziny* 20: 93-108.

Chosen conditions of success and failure in a marriage

Abstract

Despite the legal protection of marriage and the family in Poland, researchers for years have been seeing an increased number of problems in marriages and families, including divorces. The author of the article, with the help of a selected literature on the subject, presented some factors affecting the durability and fragility of marriage and the family. The article underlines the role of building ties and closeness between spouses. In the summary, the will and patience were emphasized as elements influencing the durability of marriage and family. The method used by the author to develop the subject of the article is the analysis of existing literature.

Nota o autorze:

Grzegorz Krawiec, doktorant Nauk o Rodzinie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego, pracownik czasopisma „Miłujcie się!” w Poznaniu, związany ze wspólnotą Ruchu Czystych Serc.

Zainteresowania: małżeństwo, rodzina, wychowanie, Biblia, teologia.